

Tak for de velvillige ord om mig bog og for min del af Kraka-prisen, som jeg føler mig meget bæret over at modtage. Tak til Foreningen for Kønsforskning, som har givet mig prisen, og til Else Høyrup, som har indstiftet den. Else Høyrups fag er naturvidenskab, men hun interesserer sig også for de naturvidenskabelige forskeres køn og naturvidenskabens historie. Hun har bl.a. skrevet om den russiske matematiker Sofja Kovalevskaja fra 1800tallets sidste halvdel, og hun arbejder på en netversion af fysikkens historie. Jeg håber derfor, at Kraka-prisens gode giver ikke vil være utilfreds med, at en litterat som mig får del i prisen. Hun og jeg deler i alt fald interessen for de kvindelige pionerer og deres historie.

Min bog handler om romantikkens kvindelige forfattere eller *Romantikens forfatterinder*, som titlen siger. Flere har spurgt, hvorfor jeg bruger ordet forfatterinder. Erhvervsbetegnelser i femininum blev uglest af den 1970er-feminisme, som mit arbejde udspringer af. Vi ville ikke længere tale om forfatterinder, lærerinder, studiner og kunstnerinder. Det lagde for meget vægt på personens køn og for lidt på vedkommendes kunnen.

Det mærkelige var, at ønsket om at udviske kønnet fra den slags erhvervsbetegnelser blev fremført netop af os, som satte forskningen i kvindelivet på dagsordenen. Forklaringen er, at vi betragtede alle kvinder før vores egen generation som undertrykte. De havde tilhørt *le deuxième sex*, det andet køn, som Simone de Beauvoirs hovedværk hedder. Når vi ville studere dem, var det for at afdække deres andenrangsstatus. Afvisningen af de kvindelige erhvervsbetegnelser var et udsagn om, at kønnets betydning i kvindernes liv skulle nedtones for at lette vejen til ligestilling.

Kvindeundertrykkelsen viste sig bl.a. ved, at kvinders historiske bidrag til kulturen rutinemæssigt blev overset og glemt. Der var ingen bøger af kvindelige forfattere på litteraturvidenskabs pensum, da jeg begyndte at studere. Det var derfor et oplagt feministisk projekt for mig at skrive om Mathilde Fibigers *Clara Raphael*, som satte gang i den danske kønsdebat i 1851. Til min overraskelse viste det sig imidlertid, at Fibigers kvindeopfattelse og feministiske projekt ikke pegede direkte frem mod min egen tids rødstrømpebevægelse. Vi moderne kvinder betragtede romantikkens kvinder som undertrykte, fordi de ikke var ligestillede i samfundet, men Fibigers opfattelse af undertrykkelsen var en anden. Denne anden, romantiske kvindelige identitet, som hun krævede ligestillet, og dens litterære udtryk, har jeg undersøgt i min bog.

Bogen omhandler alle de kvindelige danske forfatterskaber i romantikkens periode 1800-1870, 70 navngivne og 6 pseudonyme. Denne danske litteratur er desuden sat ind i sin europæiske litteratur- og kulturhistoriske sammenhæng. Jeg har undersøgt periodens kvinderolle, der var tæt forbundet med den særlige intimsfære, som

periodens middelklassefamilie udviklede, og som kvindelitteraturen udgik fra. Intimsfærens kvindelighed forenede de tidligere århundreders dominerende kvindekulturer, husmoder- og salonkulturen. For at gøre billedet fuldkomment, inddrog jeg de betydeligste europæiske kvindelige forfatterskaber fra 1800tallets første halvdel, fra Frankrig Germaine de Staël og George Sand, fra England Jane Austen og Charlotte og Emily Brontë.

Bogen er et litteraturhistorisk arbejde, så hovedtesen er litterær. Jeg har argumenteret for, at forfatterinderne organiserede deres fortælling om kvindelivets konflikter i dannelsesromaner, som var periodens hovedgenre inden for prosalitteraturen. Modsætningen mellem kvindernes ønske om at være ligestillede som borgere og have deres eget kvindelige livsområde i intimsfæren førte til udformningen af tre varianter af dannelsesromanen: ægteskabsromanen, der har hustruen og moderen som hovedperson, guvernanteromanen, der har den selvforsørgede unge pige som hovedperson og emancipationsromanen, hvis hovedperson reflekterer kritisk over kønssystemet.

Ægteskabsromanen var hovedgenren i 1800tallets første halvdel. Den handler om konflikterne i intimsfærens trekantsforhold mellem mand, hustru og barn. I Thomasine Gyllembourgs forfatterskab, som er den periodes og genrens betydeligste, er kvindeidealet hverken den gifte kone, der kun er optaget af husførelsen, eller den overspændte kvinde, der lever i romanernes drømmeverden. Det gode ægteskab skulle bygge på, at manden skaffede en indtægt og position i samfundet, mens kvinden udviklede omsorg for mand og børn og kulturelt liv i hjemmet. Hun skulle være hans madonna hjemme; han skulle være hjemmets og hendes patriarkalske beskytter. Sådant kompletterede mand og kvinde hinanden efter Gyllembourgs og den romantiske kønsfilosofis livssyn. I flertallet af sine romaner arbejdede Gyllembourg på at konstruere den romantiske patriark, som skulle være sidestykket til hgendes idealkvinde, tydeligst i hovedværket *Ægtestand* fra 1835. Den handler om en forsømt hustru, der har svært ved at modstå en besøgende franskmands stormkur. Da hendes mand tilmed bagatelliserer ægtefolks mulige forelskelser til anden side, er hun tæt på at give efter, men utroskaben forhindres, fordi ægtemanden af frygt for at miste hende forbedrer sig og får større respekt for hendes følelser. Denne manipuleringen med ægtemanden, hvor han må forbedre sig, for at hustruen skal undlade at tage en elsker, var samtidens mandlige anmeldere stærkt oprørte over.

Mathilde Fibigers *Clara Raphael* var den første danske guvernanteroman af en lang række. I guvernanteromanen søger heltinden sin identitet uden for sin egen familie og uden for ægteskabet, enten af lyst eller af nød. Det nye demokratiske samfund, som grundloven etablerede i 1849, krævede i højere grad end tidligere, at også middelklassens døtre skulle forsørge sig selv, hvis deres familie ikke var i stand til det.

Flere kvinder tjente efterhånden deres egne penge som lærerinder, men de blev først hovedpersoner i kvindernes romaner efter 1870. I guvernanteromanen flytter heltinden ind som huslærerinde i en fremmede familie, som hun derved kan betragte udefra med et kritisk blik, men hun ender gerne hjemme igen, enten hos sin egen familie eller med en ægtemand. Alligevel oprullede genren et oprør mod den romantiske kønsdualisme og ægteskabet som eneste livsmål. Guvernanteromanens heltinde vil ikke finde sig i at være den passive i forhold til manden. Hun konkurrerer med ham og kræver at blive respekteret som ligeværdig. Det skaber en splittelse i hendes identitet mellem hjemmelivet og arbejdet uden for hjemmet.

Ægteskabs- og guvernanteromanen udfoldede feminismens forskels- og lighedsstandpunkt svarende til henholdsvis fastholdelsen og overskridelsen af intimsfærens kvinderolle. Den traditionelle husmoderkultur og salonkulturen havde helt modsatrettede syn på kønnet. Mens husmoderkulturen understregede den biologiske kønsforskel, fremhævede salonkulturen de to køns intellektuelle ligeværdighed. Det lykkedes for romantikkens kvinder at fastholde begge de to kvindesyn som en del af deres identitet. De ville gerne ligestilles, men stadig være kvinder. Emancipationsromanens tema var diskussionen af dette kvindelige dilemma, som i forskellige versioner og med forskellige begrundelser endnu består.

Det genrehistoriske forløb fra ægteskabsromanen over guvernanteromanen til emancipationsromanen tegner en udvikling fra kvindernes begejstring for de nye livsmuligheder, intimsfæren gav dem, over deres krav om, at deres nye romantiske kvindelighed skulle have et større virkefelt i samfundet uden for familien, til et opgør med afhængigheden af manden og begrænsningerne for kvindernes individuelle livsudfoldelse.

Romantikkens forfatterinder betragtede ikke udviklingen efter det moderne gennembrud som et entydigt fremskridt. Nogle af de kvindelige positioner fra romantikken, som gennembruddet fejede af bordet, repræsenterer frem til i dag en miskendt værdi, som det har været et af mine mål at belyse. I 1900tallet fik ligestilling højeste prioritet, men differentieringen af kønsrollerne er stadig en realitet. De 'kvindelige værdier', der ofte henvises til, blev udviklet i 1800tallets intimsfære og kan studeres i deres tilblivelsesproces i periodens kvindelitteratur. Den fortæller om et kvindeliv, som skønt nu meget forandret indgår som en væsentlig del af også moderne kvinders kulturelle identitet. Konflikterne mellem hjem og arbejde, familie og individualitet, seksualitet og kønsrolle forblev hovedtemaer i det næste århundredes kvindelige dannelsesromaner.